

Försvarsdepartementet, Regeringen

Yttrande över betänkandet "Plikten Kallar! En modern personalförsörjning av det civila försvaret" (SOU 2025:6)

Er beteckning Fö2025/00151

Sammanfattning

Länsstyrelsen är i stora delar positiv till de förslag utredningen föreslår men har avvikande mening angående vissa avsnitt.

Länsstyrelsen föreslår att tillsyn av barn och elever bör inkluderas i civilplikt redan nu för att säkerställa personalförstärkning vid höjd beredskap.

Länsstyrelsen vänder sig mot utredningens förslag om behovet av en tydligare terminologi. Länsstyrelsen anser att alla i en krigsorganisation ska krigsplaceras (beredskapsregistreras) i linje med alternativ 2 då det i rådande säkerhetsläget inte bör läggas tid och kraft på ett förändringsarbete.

Länsstyrelsen anser att kommuner och regioner ska kunna teckna frivilligavtal på samma villkor som staten, för att stärka frivilligas roll och förenkla systemet.

Länsstyrelsen är positiv till den modell som presenteras för att lösa konflikter kring tjänsteplikt är Länsstyrelsen positiv till men anser att den bör regleras i författning och att beslut ska tas av den civilområdesansvarige länsstyrelsen i stället för civilområdeschefen.

Länsstyrelsen är positiv till behovet av en inriktning och samordning gällande personalförsörjning på nationell nivå men betonar samtidigt vikten av att detta även behövs på en regional nivå.

Länsstyrelsen motsätter sig att utredningens förslag inte bedöms få några konsekvenser för jämställdheten och anser att genomförandet av förslagen bör föregås av en analys av dess effekter på jämställdheten i enlighet med regeringens jämställdhetspolitiska mål.

18.13 Utbildning och tillsyn av barn och elever

Länsstyrelsen ser positivt på att prioritera de fem områden utredningen listar för civilplikt, men vill lägga till området tillsyn av barn och elever. I utredningen förs ett resonemang om att civilplikt inom detta område inte behövs i nuläget men att det ska finnas kvar i bilaga A till förordningen (1995:238) om totalförsvarsplikt eftersom det inte är uteslutet att behov av civilplikt inom detta område kan komma att uppstå i framtiden.

Länsstyrelsen anser dock att civilplikt inom detta område är nödvändigt redan nu för att säkerställa behoven av personalförstärkning vid höjd beredskap. Precis som utredningen nämner kommer många vårdnadshavare tjänstgöra i totalförsvaret vilket medför ett ökat behov av tillsyn av barn och elever. Detta är således ett nyckelområde där personalförsörjning måste finnas på plats för att övriga delar av totalförsvaret ska fungera. Om vårdnadshavare känner en trygghet över att det finns en säkerställd personalförsörjning för utbildning och tillsyn av barn kan det tänkas ha en positiv inverkan på försvarsviljan.

19.2 Behov av tydligare terminologi

Utredningen föreslår att benämningen krigsplacering ska reserveras för personer som krigsplaceras med civil- eller värnplikt och att krigsplacerad med anställningsavtalet som grund bör ersättas med "placerad i krigsorganisationen". Länsstyrelsen vänder sig emot förslaget och håller med uttalanden som lyfts i de särskilda yttrandena om att införandet av nya begrepp kan skapa en onödig begreppsförvirring. För att undvika att nya begrepp introduceras anser Länsstyrelsen, i linje med det särskilda yttrandet från Karin Brunn Lundgren, att det är mer ändamålsenligt att tydliggöra skillnaden i nuvarande system genom ökad information och att detta kan förtydligas i nuvarande lagstiftning.

19.3 Beredskapsregistrering i det civila försvaret

Länsstyrelsen motsätter sig utredningens förslag om att endast de som inte tillhör den ordinarie personalen bör beredskapsregistreras (krigsplaceras med anställningsavtalet som grund) och förordar i stället att alla i en krigsorganisation ska registreras i enlighet med de förslag som presenteras i alternativ 2 avsnitt 19.3.2.

Många aktörer inom det civila försvaret har idag kommit långt med planeringen av sin krigsorganisation och har agerat i enlighet med

alternativ 2. När utredningens lagförändringar eventuellt träder i kraft kommer de flesta aktörer inom det civila försvaret vara klara med krigsplacering av personal i krigsorganisationen. Att då påbörja arbetet med att avregistrera dessa personer samt att genom information och utbildning förklara för de anställda de nya reglerna anser inte Länsstyrelsen är väl investerad tid givet det allvarliga säkerhetsläge som råder.

Ett argument som lyfts mot detta alternativ är att det idag är en betungande administrativ process att krigsplacera samtliga inom en krigsorganisation med anställningsavtalet som grund. Länsstyrelsen delar inte den bilden. Har en grundlig analys gjorts av krigsorganisationen samt över vilka som ska ingå i den (det vill säga inte alla anställda) tar inte detta förfarande särskilt mycket tid i anspråk.

20.4 Allmän tjänsteplikt på grund av författningsreglerade frivilligavtal

Utredningen föreslår att 6 kap, 2 § första stycket punkt 2 i totalförsvarspliktslagen bara ska omfatta frivilligavtal som träffas av Försvarsmakten eller av annan statlig myndighet. Länsstyrelsen anser att kommuner och regioner ska läggas till i punkt två för att kunna teckna avtal med frivilliga på samma villkor som staten.

Utredningens förslag riskerar att minska incitamenten för kommuner och regioner att ingå avtal med frivilliga försvarsorganisationer på grund av ökad administration och högre kostnader. Länsstyrelsen anser att staten bör stå för ersättningen till frivilliga som tjänstgör hos kommuner och regioner i höjd beredskap eftersom staten, till skillnad från kommuner och regioner, har de ekonomiska resurserna som krävs i ett sådant läge. Länsstyrelsen anser dock att kommuner och regioner under fredstid bör stå för kostnaderna vid övningar och tjänstgöring.

Det är av stor vikt att kommuner och regioner kan teckna frivilligavtal på ett effektivt sätt och Länsstyrelsen tror att anledningarna ovan bidrar till ett enklare och effektivare system. Länsstyrelsen tror även att detta förslag bidrar till att frivilliga försvarsorganisationer får en större roll i personalförsörjningen vilket är i linje med utredningens ambitioner.

20.8.3 När den totalförsvarspliktige ingått flera avtal som omfattas av allmän tjänsteplikt

Länsstyrelsen är i grunden positiv till den konfliktlösningsmodell som presenteras gällande potentiella konflikter som kan uppstå angående var en totalförsvarspliktig som ingått i flera avtal om tjänsteplikt ska anvisas. Det är bra att en modell för detta tas fram även om dessa situationer troligtvis kommer vara sällsynta. Länsstyrelsen har dock två invändningar gällande formerna för modellen.

Den första invändningen är att utredningen anser att denna modell inte kräver någon författningsreglering. Länsstyrelsen anser att en författningsreglering kring detta behövs för att göra det extra tydligt om vad som gäller i händelse av en sådan situation. Ett tema i utredningen har varit att minska missförstånd kring personalförsörjning inom det civila försvaret, genom en författningsreglering av modellen ökar tydligheten och risken för missförstånd minskar.

Den andra invändningen gäller utredningens förslag att civilområdeschefen ska fatta ett beslut gällande var den totalförsvarspliktige ska anvisas om steg ett och två i modellen inte lyckas lösa konflikten. Länsstyrelsen anser att det i stället för civilområdeschefen bör vara den civilområdesansvarige länsstyrelsen som tar ett beslut. Denna ordning knyter inte förfarandet till en särskild befattning vilket möjliggör en delegering inom Länsstyrelsen. Vid höjd beredskap kommer civilområdeschefen ha många uppgifter, att lägga denna uppgift på den befattningens bord är inte önskvärt i ett sådant läge.

26.5.1 Ett kontinuerligt och systematiskt arbete behövs

Länsstyrelsen håller med utredningen om behovet av en inriktning och samordning på nationell nivå men vill kommentera närmare det utredningen nämner om att inriktning och samordning kan behövas tas fram på regional nivå. Länsstyrelsen anser att det kommer behövas. I händelse av krig kan nya behov uppstå snabbt, behov som inte är möjligt att planera för i fredstid och inriktning och samordning kommer troligen behövas snabbt i det område det berör. En inriktning och samordning på regional nivå, i befintliga samverkanstrukturer, kan vara en viktig nyckel för att lösa de oförutsägbara behov som kan uppstå då dessa aktörer har en god

lokalkännedom och kontaktvägar mellan aktörerna är väl etablerade.

Vidare håller Länsstyrelsen med utredningen att rapportering och analys av personalförsörjningen, till en nationell funktion eller sektor, bör ske inom ramen för de processer och uppdrag som idag används för att inhämta information från aktörer inom det civila försvaret.

28.7 Konsekvenser för jämställdheten

Utredaren konstaterar i sitt konsekvensavsnitt att *"Inga av utredningens förslag bedöms få några konsekvenser för jämställdheten."* Hur den ovan omnämnda bedömningen är gjord redovisas inte.

Det förefaller osannolikt att alla förslag i ett så omfattande betänkande på ett område som personalförsörjning skulle ha en helt symmetrisk effekt på män, kvinnor, pojkar och flickor. Länsstyrelsen befarar därför att bedömningen, i bästa fall, är bristfällig och anser att genomförandet av förslagen bör föregås av, eller inbegripa, en analys av dess effekter på jämställdheten i enlighet med regeringens jämställdhetspolitiska mål.

Ett exempel på jämställdhetsperspektiv som saknas i utredningen gäller ersättningsfrågor. Förordning (1995:239) om förmåner till totalförsvarspliktiga reglerar ersättningen till civil- och värnpliktiga och, genom hänvisning i förordningen (1994:523) om förmåner till frivilliga, även ersättningen till frivilliga från frivilliga försvarsorganisationer. Vid tjänstgöring under höjd beredskap, och i vissa fall vid utbildning, baseras ersättningen på individens sjukpenninggrundande inkomst. Det får till effekt att personer som utför samma arbete kan ha stor skillnad i ersättning. Det får också till effekt att ersättning för tjänstgöring i totalförsvaret reproducerar de strukturella inkomstskillnader som finns i samhället, såsom mellan kvinnor och män. Länsstyrelsen anser att detta bör åtgärdas för att öka jämställdheten i totalförsvaret.

Länsstyrelsen noterar även att det i avsnittet för konsekvensbeskrivning saknas en redogörelse för hur utredningens förslag påverkar barn. Det är inte otänkbart att utredningens förslag, exempelvis om tillsyn av barn och elever, direkt eller indirekt påverkar barn. En barnkonsekvensanalys bör således ske vid genomförandet av utredningens förslag.

De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av landshövding Gunilla Svantorp med handläggare Oskar Ljungberg som föredragande. I den slutgiltiga handläggningen har även krisberedskapshandläggare Kristina Scheller, HR-konsult Jeane Scheiding och Länsjurist Martina Willgert medverkat.